

А.П. Тертишний

**ПОКРИТОНАСІННІ РОСЛИНИ
ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ
ЧАСТИНА 2**

Навчальний посібник

Київ
Видавництво Ліра-К
2022

УДК 582:001.4:582.4/9:633:634:635

T35

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету біоресурсів і природокористування України.
Протокол № 2 від 28 вересня 2022 р.*

Автор:

Тертишний А.П., кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки, дендрології та лісової селекції НУБіП України.

Рецензенти:

Мінарченко В.М., доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри фармакогнозії та ботаніки Національного медичного університету імені О.О. Богомольця;

Попович С.Ю., доктор біологічних наук, професор кафедри ландшафтної архітектури та фітодизайну НУБіП України;

Федорончук М.М., доктор біологічних наук, старший науковий співробітник

відділу систематики і флористики судинних рослин Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України.

Тертишний А.П.

T35 Покритонасінні рослини Лісостепу України. Частина 2: Навчальний посібник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 312 с.

ISBN 978-617-520-373-6

Зміст навчального посібника відповідає навчальній дисципліні “Ботаніка”. Його розроблено для підготовки бакалаврів зі спеціальностей 205 “Лісове господарство” та 206 “Садово-паркове господарство” у закладах вищої освіти III–IV рівнів акредитації. У частині 2 посібника подано опис морфологічних особливостей і типів лісорослинних умов для 133 видів покритонасінних рослин Лісостепу України, що належать до 11 родин, 4 порядків, клад Commelinids та Superrosids і порядку Ranunculales системи APG IV.

Посібник буде корисний студентам, аспірантам та викладачам закладів вищої освіти.

УДК 582:001.4:582.4/9:633:634:635

ISBN 978-617-520-373-6

© Тертишний А.П., 2022

© Видавництво Ліра-К, 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ 1. ОПИС ПОКРИТОНАСІННИХ РОСЛИН ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ	10
<i>Juncus articulatus</i> – Ситник членистий.....	10
<i>Juncus atratus</i> – Ситник темноцвітий.....	13
<i>Juncus bufonius</i> – Ситник жаб'ячий.....	15
<i>Juncus conglomeratus</i> – Ситник скупчений.....	17
<i>Juncus effusus</i> – Ситник розлогий.....	19
<i>Juncus inflexus</i> – Ситник пониклий.....	21
<i>Luzula multiflora</i> – Ожика багатоквіткова.....	23
<i>Luzula pallescens</i> – Ожика бліда.....	25
<i>Luzula pilosa</i> – Ожика волосиста.....	27
<i>Brachypodium pinnatum</i> – Куцоніжка пірчаста.....	30
<i>Brachypodium sylvaticum</i> – Куцоніжка лісова.....	32
<i>Bromus inermis</i> – Стоколос безостий.....	34
<i>Bromus tectorum</i> – Стоколос покрівельний.....	36
<i>Glyceria fluitans</i> – Лепешняк плаваючий.....	38
<i>Glyceria maxima</i> – Лепешняк великий.....	40
<i>Melica nutans</i> – Перлівка поникла.....	42
<i>Melica picta</i> – Перлівка ряба.....	44
<i>Melica transsilvanica</i> – Перлівка трансільванська.....	46
<i>Nardus stricta</i> – Білоус стиснутий, мичка.....	48
<i>Agrostis canina</i> – Мітлиця собача.....	50
<i>Agrostis gigantea</i> – Мітлиця велетенська.....	52
<i>Agrostis stolonifera</i> – Мітлиця повзуча.....	54
<i>Agrostis capillaris</i> – Мітлиця тонка.....	56
<i>Calamagrostis arundinacea</i> – Куничник очеретяний.....	58
<i>Calamagrostis epigejos</i> – Куничник наземний.....	60
<i>Calamagrostis canescens</i> – Куничник сіруватий.....	62
<i>Calamagrostis stricta</i> – Куничник прямий, к. непомітний.....	64
<i>Corynephorus canescens</i> – Булавоносець сіруватий.....	66
<i>Anthoxanthum odoratum</i> – Пахуча трава звичайна.....	68
<i>Hierochloe odorata</i> – Чаполоч пахуча.....	70
<i>Hierochloe repens</i> – Чаполоч повзуча.....	72
<i>Koeleria glauca</i> – Кипець сизий.....	74
<i>Koeleria macrantha</i> – Кипець великоцвітий.....	76
<i>Koeleria pyramidata</i> – Кипець великий.....	78

<i>Briza media</i> – Трясучка середня.....	80
<i>Catabrosa aquatica</i> – Катаброза водяна.....	82
<i>Cynosurus cristatus</i> – Гребінник звичайний.....	84
<i>Dactylis glomerata</i> – Грястиця збірна.....	86
<i>Deschampsia cespitosa</i> – Щучник дернистий.....	89
<i>Holcus lanatus</i> – Медова трава шерстиста.....	91
<i>Holcus mollis</i> – Медова трава м'яка.....	93
<i>Festuca arundinacea</i> – Костриця очеретяна.....	95
<i>Festuca beckeri</i> – Костриця Беккера.....	97
<i>Festuca gigantea</i> – Костриця велетенська.....	99
<i>Festuca ovina</i> – Костриця овеча.....	101
<i>Festuca pratensis</i> – Костриця лучна.....	103
<i>Festuca rubra</i> – Костриця червона.....	105
<i>Festuca rupicola</i> – Костриця борозниста.....	107
<i>Lolium perenne</i> – Пажитниця багаторічна.....	109
<i>Milium effusum</i> – Просянка розлога.....	111
<i>Alopecurus geniculatus</i> – Китник колінчастий.....	113
<i>Alopecurus pratensis</i> – Лисохвіст лучний.....	115
<i>Apera spica-venti</i> – Метлюг звичайний.....	117
<i>Phleum phleoides</i> – Тимофіївка степова.....	119
<i>Phleum pratense</i> – Тимофіївка лучна.....	121
<i>Poa angustifolia</i> – Тонконіг вузьколистий.....	123
<i>Poa annua</i> – Тонконіг однорічний.....	125
<i>Poa bulbosa</i> – Тонконіг бульбистий.....	127
<i>Poa nemoralis</i> – Тонконіг дібровний.....	129
<i>Poa palustris</i> – Тонконіг болотний.....	131
<i>Poa pratensis</i> – Тонконіг лучний.....	133
<i>Poa trivialis</i> – Тонконіг звичайний.....	135
<i>Elymus repens</i> – Пирій повзучий.....	137
<i>Echinochloa crus-galli</i> – Плоскуха звичайна, півняче просо.....	139
<i>Pennisetum glaucum</i> – Перлове просо африканське.....	141
<i>Setaria viridis</i> – Мишій зелений.....	143
<i>Danthonia decumbens</i> – Дантонія полегла.....	145
<i>Molinia caerulea</i> – Молінія блакитна.....	147
<i>Phragmites australis</i> – Очерет звичайний, о. південний.....	149
<i>Sparganium natans</i> – Їжача голівка маленька.....	151
<i>Sparganium emersum</i> – Їжача голівка зринувша.....	153

<i>Typha angustifolia</i> – Рогіз вузьколистий.....	155
<i>Typha latifolia</i> – Рогіз широколистий.....	157
Запитання для самоконтролю	159
<i>Berberis vulgaris</i> – Барбарис звичайний.....	160
<i>Corydalis cava</i> – Ряст порожнистий.....	162
<i>Corydalis solida</i> – Ряст ущільнений.....	164
<i>Chelidonium majus</i> – Чистотіл великий.....	167
<i>Thalictrum aquilegifolium</i> – Рутвиця орликолиста.....	169
<i>Thalictrum simplex</i> – Рутвиця проста.....	171
<i>Actaea cimicifuga</i> – Клопогін вонючий.....	173
<i>Actaea spicata</i> – Актея колосиста.....	175
<i>Anemone nemorosa</i> – Анемона дібровна.....	177
<i>Anemone ranunculoides</i> – Анемона жовтецева.....	179
<i>Anemone rhodopaea</i> – Анемона родопська.....	181
<i>Anemone sylvestris</i> – Анемона лісова.....	183
<i>Clematis recta</i> – Ломиніс прямий.....	185
<i>Hepatica nobilis</i> – Печіночниця звичайна.....	187
<i>Pulsatilla nigricans</i> – Сон чорніючий.....	189
<i>Caltha palustris</i> – Калюжниця болотна.....	191
<i>Ficaria verna</i> – Пшінка весняна.....	193
<i>Ranunculus acris</i> – Жовтець їдкий.....	195
<i>Ranunculus auricomus</i> – Жовтець золотистий.....	197
<i>Ranunculus cassubicus</i> – Жовтець кашубський.....	199
<i>Ranunculus flammula</i> – Жовтець вогнистий.....	201
<i>Ranunculus illyricus</i> – Жовтець іллірійський.....	203
<i>Ranunculus lingua</i> – Жовтець язиколистий.....	205
<i>Ranunculus polyanthemos</i> – Жовтець багатоквітковий.....	207
<i>Ranunculus repens</i> – Жовтець повзучий.....	207
Запитання для самоконтролю	211
<i>Sedum acre</i> – Очиток їдкий.....	212
<i>Sedum telephium</i> – Заяча капуста звичайна.....	214
<i>Sempervivum ruthenicum</i> – Молодило руське.....	216
<i>Ribes nigrum</i> – Порічки чорні, смородина, с. чорна.....	218
<i>Ribes spicatum</i> – Смородина колосиста, порічки колосисті, порічки.....	220
<i>Ribes aureum</i> – Порічки золотисті, п. золоті, смородина золотиста.....	222
<i>Chrysosplenium alternifolium</i> – Жовтяниця черговолиста.....	224

Запитання для самоконтролю	227
<i>Gleditsia triacanthos</i> – Гледичія колюча.....	228
<i>Amorpha fruticosa</i> – Аморфа кущова.....	230
<i>Lathyrus niger</i> – Чина чорна.....	232
<i>Lathyrus vernus</i> – Чина весняна.....	235
<i>Vicia sepium</i> – Горошок плотовий.....	237
<i>Vicia cracca</i> – Горошок мишачий.....	239
<i>Astragalus glycyphyllos</i> – Астрагал солодколистий.....	241
<i>Chamaecytisus ruthenicus</i> – Зіновать руська.....	244
<i>Cytisus austriacus</i> – Зіновать австрійська.....	246
<i>Genista germanica</i> – Дрік германський.....	248
<i>Genista tinctoria</i> – Дрік красильний.....	251
<i>Caragana arborescens</i> – Карагана дерев'яниста.....	253
<i>Caragana frutex</i> – Карагана кущова.....	255
<i>Lotus corniculatus</i> – Лядвенець рогатий.....	258
<i>Securigera varia</i> – В'язіль різнобарвний.....	260
<i>Robinia pseudoacacia</i> – Робінія звичайна, біла акація.....	262
<i>Medicago lupulina</i> – Люцерна хмелецвіта.....	264
<i>Medicago falcata</i> – Люцерна лежача.....	267
<i>Melilotus albus</i> – Буркун білий.....	269
<i>Melilotus officinalis</i> – Буркун лікарський.....	271
<i>Trifolium montanum</i> – Конюшина гірська.....	273
<i>Trifolium repens</i> – Конюшина повзуча, к. біла.....	276
<i>Trifolium alpestre</i> – Конюшина альпійська.....	278
<i>Trifolium arvense</i> – Конюшина польова.....	280
<i>Trifolium medium</i> – Конюшина середня.....	282
<i>Trifolium pratense</i> – Конюшина лучна.....	285
<i>Polygala comosa</i> – Китятки чубаті.....	288
<i>Polygala vulgaris</i> – Китятки звичайні.....	290
Запитання для самоконтролю	292
Список латинських назв рослин.....	293
Список українських назв рослин.....	297
Список використаних джерел.....	302

ПЕРЕДМОВА

У першій частині посібника було подано коротку характеристику Лісостепу України, а також новітні дані щодо систематики 73 родин та 30 порядків покритонасінних рослин цієї зони. Систематична приналежність зазначених таксонів відповідає системі APG IV. Також було наведено опис морфологічних особливостей і типів лісорослинних умов для 69 видів покритонасінних рослин.

Другу частину посібника присвячено опису морфологічних особливостей і типів лісорослинних умов для 133 видів покритонасінних рослин Лісостепу України, що належать до клад Commelinids та Superrosids, а також порядку Ranunculales.

У системі класу Commelinids наведено порядок Poales, що містить три родини (Juncaceae, Poaceae, Typhaceae), 35 родів, 73 види. Для родини Juncaceae представлено два роди (*Juncus* та *Luzula*), дев'ять видів (*Juncus articulatus*, *J. atratus*, *J. bufonius*, *J. conglomeratus*, *J. effusus*, *J. inflexus*, *Luzula multiflora*, *L. pallescens*, *L. pilosa*), для родини Poaceae – 31 рід (*Agrostis*, *Alopecurus*, *Anthoxanthum*, *Apera*, *Brachypodium*, *Briza*, *Bromus*, *Calamagrostis*, *Catabrosa*, *Corynephorus*, *Cynosurus*, *Dactylis*, *Danthonia*, *Deschampsia*, *Echinochloa*, *Elymus*, *Festuca*, *Glyceria*, *Hierochloa*, *Holcus*, *Koeleria*, *Lolium*, *Melica*, *Milium*, *Molinia*, *Nardus*, *Pennisetum*, *Phleum*, *Phragmites*, *Poa*, *Setaria*) та 60 видів (*Agrostis canina*, *A. capillaris*, *A. gigantea*, *A. stolonifera*, *Alopecurus geniculatus*, *A. pratensis*, *Anthoxanthum odoratum*, *Apera spica-venti*, *Brachypodium pinnatum*, *B. sylvaticum*, *Briza media*, *Bromus inermis*, *B. tectorum*, *Calamagrostis arundinacea*, *C. canescens*, *C. epigejos*, *C. stricta*, *Catabrosa aquatica*, *Corynephorus canescens*, *Cynosurus cristatus*, *Dactylis glomerata*, *Danthonia decumbens*, *Deschampsia cespitosa*, *Echinochloa crus-galli*, *Elymus repens*, *Festuca arundinacea*, *F. beckeri*, *F. gigantea*, *F. ovina*, *F. pratensis*, *F. rubra*, *F. rupicola*, *Glyceria fluitans*, *G. maxima*, *Hierochloa odorata*, *H. repens*, *Holcus lanatus*, *H. mollis*, *Koeleria glauca*, *K. macrantha*, *K. pyramidata*, *Lolium perenne*, *Melica nutans*, *M. picta*, *M. transsilvanica*, *Milium effusum*, *Molinia caerulea*, *Nardus stricta*, *Pennisetum glaucum*, *Phleum phleoides*, *P. pratense*, *Phragmites australis*, *Poa angustifolia*, *P. annua*, *P. bulbosa*, *P. nemoralis*, *P. palustris*, *P. pratensis*, *P. trivialis*, *Setaria viridis*), а для родини Typhaceae – два роди (*Sparganium* та *Typha*) і чотири види (*Sparganium emersum*, *S. natans*, *Typha angustifolia*, *T. latifolia*).

У системі клади Superrosids наведено два порядки Fabales і Saxifragales. Порядок Fabales містить дві родини (Fabaceae та Polygalaceae), 16 родів, 28 видів. Для родини Fabaceae наведено 15 родів (*Amorpha*, *Astragalus*, *Caragana*, *Chamaecytisus*, *Cytisus*, *Genista*, *Gleditsia*, *Lathyrus*, *Lotus*, *Medicago*, *Melilotus*, *Robinia*, *Securigera*, *Trifolium*, *Vicia*), 26 видів (*Amorpha fruticosa*, *Astragalus glycyphyllos*, *Caragana arborescens*, *C. frutex*, *Chamaecytisus ruthenicus*, *Cytisus austriacus*, *Genista germanica*, *G. tinctoria*, *Gleditsia triacanthos*, *Lathyrus niger*, *L. vernus*, *Lotus corniculatus*, *Medicago falcata*, *M. lupulina*, *Melilotus albus*, *M. officinalis*, *Robinia pseudoacacia*, *Securigera varia*, *Trifolium alpestre*, *T. arvense*, *T. medium*, *T. montanum*, *T. pratense*, *T. repens*, *Vicia cracca*, *V. sepium*), а для родини Polygalaceae – один рід (*Polygala*), два види (*Polygala comosa*, *P. vulgaris*). Порядок Saxifragales містить три родини (Crassulaceae, Grossulariaceae, Saxifragaceae), чотири роди, сім видів. Для родини Crassulaceae наведено два роди (*Sedum* та *Sempervivum*), три види (*Sedum acre*, *S. telephium* та *Sempervivum ruthenicum*), для родини Grossulariaceae – один рід (*Ribes*), три види (*Ribes aureum*, *R. nigrum*, *R. spicatum*), а для родини Saxifragaceae – один рід (*Chrysosplenium*) та один вид (*Chrysosplenium alternifolium*).

Порядок Ranunculales представлений трьома родинами (Berberidaceae, Papaveraceae, Ranunculaceae), 12 родами, 25 видами. Родина Berberidaceae містить один рід (*Berberis*), один вид (*Berberis vulgaris*), родина Papaveraceae – два роди (*Chelidonium* та *Corydalis*), три види (*Chelidonium majus*, *Corydalis cava*, *C. solida*), родина Ranunculaceae – дев'ять родів (*Actaea*, *Anemone*, *Caltha*, *Clematis*, *Ficaria*, *Hepatica*, *Pulsatilla*, *Ranunculus*, *Thalictrum*) та 21 вид (*Actaea cimicifuga*, *A. spicata*, *Anemone nemorosa*, *A. ranunculoides*, *A. rhodopaea*, *A. sylvestris*, *Caltha palustris*, *Clematis recta*, *Ficaria verna*, *Hepatica nobilis*, *Pulsatilla nigricans*, *Ranunculus acris*, *R. auricomus*, *R. cassubicus*, *R. flammula*, *R. illyricus*, *R. lingua*, *R. polyanthemos*, *R. repens*, *Thalictrum aquilegifolium*, *T. simplex*).

Опис кожного виду містить латинську назву, морфологічну характеристику, належність до еколого-ценотичної групи, відношення до трофності, світла, водного режиму, інформацію про природоохоронний статус (Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин..., 2012; Перелік видів рослин..., 2021; Про затвердження переліків..., 2021), основну біоморфу, тривалість великого життєвого циклу, основні типи вегетації, типи надземних пагонів, типи підземних пагонів, екобіоморфу (біологічний тип) за К. Раункієром (Raunkiaer, 1937), ареалогічну формулу (Meusel, Jäger,

Weinert, 1965), господарське використання, поширення у світі (Флора України, 1938–1965; Екофлора України, 2000–2010) і на території України (Определитель высших растений Украины, 1987) та рисунок рослини. Подано основні рослини-індикатори лісорослинних умов. Рослини розташовані в алфавітному порядку в межах родів, роди – у межах родин, а родини – у межах порядків. Порядки розміщені згідно з системою APG IV (2016), латинські назви рослин та їхні синонімічні назви подані відповідно до WFO, українські назви таксонів – згідно з “Определителем высших растений Украины, 1987”, синонімічні назви родин і порядків – згідно з James L. Reveal (2012), таксономічний склад родин та синоніміку родів – згідно з NPGS та AP Web. Увага акцентувалась на родах, види яких наведені в посібнику. Синоніми подані в круглих дужках, а ймовірні й можливі синонімічні назви – у квадратних. Назви таксонів вищого рангу, що містять описані види, виділені жирним шрифтом.

Наприкінці посібника наведено списки латинських та українських назв рослин і сторінки з їхніми описами.

Для сільського господарства України важливо використовувати ліси не лише як джерело деревини, але й як потужний ресурс недеревинної лісової продукції. Тому для працівників лісового господарства, студентів лісогосподарських і біологічних спеціальностей, учителів-біологів, заготівельників рослинної сировини важливо й необхідно знати рідкісні та зникаючі види рослин, їхній статус у популяції та біогеоценозі, корисні рослини лісів і рослини-індикатори надґрунтового покриву, а також їхні морфологічні особливості й систематичне положення відповідно до системи APG IV (2016) та назви видів згідно з новітніми номенклатурними дослідженнями (WFO).

РОЗДІЛ 1. ОПИС ПОКРИТОНАСІННИХ РОСЛИН ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Juncus articulatus – Ситник членистий

Angiosperms Покритонасінні
Poales Тонконогоцвіті
Juncaceae Ситникові
Juncus Ситник

Багаторічна рослина з повзучими, укороченими кореневищами. Стебло пряме або дугоподібне, циліндричне, тонкоборознисте, біля основи з червонувато-бурою, а по краю з білоплівчастою піхвою. Стеблових листків від трьох до шести. Листки завдовжки 4–11 см та завширшки 2 мм, стиснутоциліндричні, загострені, коротші за стебло, усередині з поперечними перегородками. Листкові піхви довгі, зверху з широкими, довгастими, тупими, плівчастими вушками. Суцвіття завдовжки 3–11 см, з 5–20 головками, кожна головка з 3–15 квітками, зібраними у верхівковому складному волотевому суцвітті на відстовбурчених гілочках. Приквітковий листок прямий, звужений, зазвичай коротший за суцвіття. Приквітки ланцетні або яйцеподібні, плівчасті, гострі, майже вдвічі коротші за оцвітину. Листочки оцвітини яйцеподібні або ланцетні, гострі, буруваті або світло-коричневі, інколи зеленуваті з білим плівчастим краєм. Внутрішні листочки оцвітини ширші за зовнішні й тупуваті. Тичинок шість, коротші за оцвітину. Пиляки за довжиною рівні або дещо довші за тичинкові нитки. Коробочка – овальна, яйцеподібно-ланцетна або довгасто-еліптична, тригранна, темно-бура, інколи зеленувато-бура, із маленьким носиком довшим за оцвітину. Насінина – довгасто-овальна, жовта або світло-бура, тонкоборозниста.

Трапляється на вологих місцях, болотистих луках, у заплавах річок, інколи біля доріг, заввишки 20–60 см, квітує VI–VIII, гігрофіт, трав'яний полікарпик, гемікриптофіт, літньо-зимовозелений, напіврозетковий, короткочореневищний, досить звичайно, m/mo-temp-(b).oz₁₋₃EURAS.

Поширення в Україні: майже на всій території.

Загальне поширення: Європа, Азія, Північна Америка, Північна та Південна Африка, занесений до Північну Америку, Австралію та Нову Зеландію.

Господарське значення рослини: кормове.

Рис. 3.70. *Juncus articulatus* [Sturm, 1835]

Juncus atratus – Ситник темноцвітий

Angiosperms Покритонасінні
Poales Тонконогоцвіті
Juncaceae Ситникові
Juncus Ситник

Багаторічна рослина з повзучими кореневищами. Стебла прямі, циліндричні, борознисті, укріті листками, біля основи з бурими піхвами. Стеблових листків від трьох до п'яти. Листки циліндричні, ребристі, гострі, всередині перегородчасті. Основи листкових пластинок зверху дещо розширені з довгастими, тупими, плівчастими вушками. Суцвіття містить 15–30 головок. Кожна головка має від шести до десяти квіток. Суцвіття – верхівкова складна волоть із неоднакових гілочок, відстовбурчених угору або пониклих. Приквіткові листки лінійні, гострі, коротші за суцвіття. Приквітки плівчасті, яйцеподібні, коричневі, блискучі, гострі, наполовину коротші за оцвітину. Листочки оцвітини ланцетні, загострені, бурі або темно-бурі, інколи майже чорні, блискучі, внутрішні дещо довші за зовнішні. Тичинок шість, майже удвічі коротших за оцвітину. Пиляки майже рівні тичинковим ниткам. Коробочки бурі, довгасто-яйцеподібні, тригранні, блискучі, з довгим носиком. Насінина жовта, матова, овальна, із чорним вістрям.

На болотистих луках, у заплавах річок, степових блюдцях, заввишки 50–120 см, квітує VI–VII, охороняється на території Закарпатської області, гігрофіт, трав'яний полікарпик, гемікриптофіт, літньо-зимовозелений, напіврозетковий, короткочореневищний, розсіяно, (m)-sm-temp.k₁₋₂EUR-WSIB.

Поширення в Україні: майже на всій території (окрім Степу й Криму).

Загальне поширення: Північна, Південна та Східна Європа, Північна, Південно-Західна, Середня та Центральна Азія.

Господарське значення рослини: ценозоутворююче.

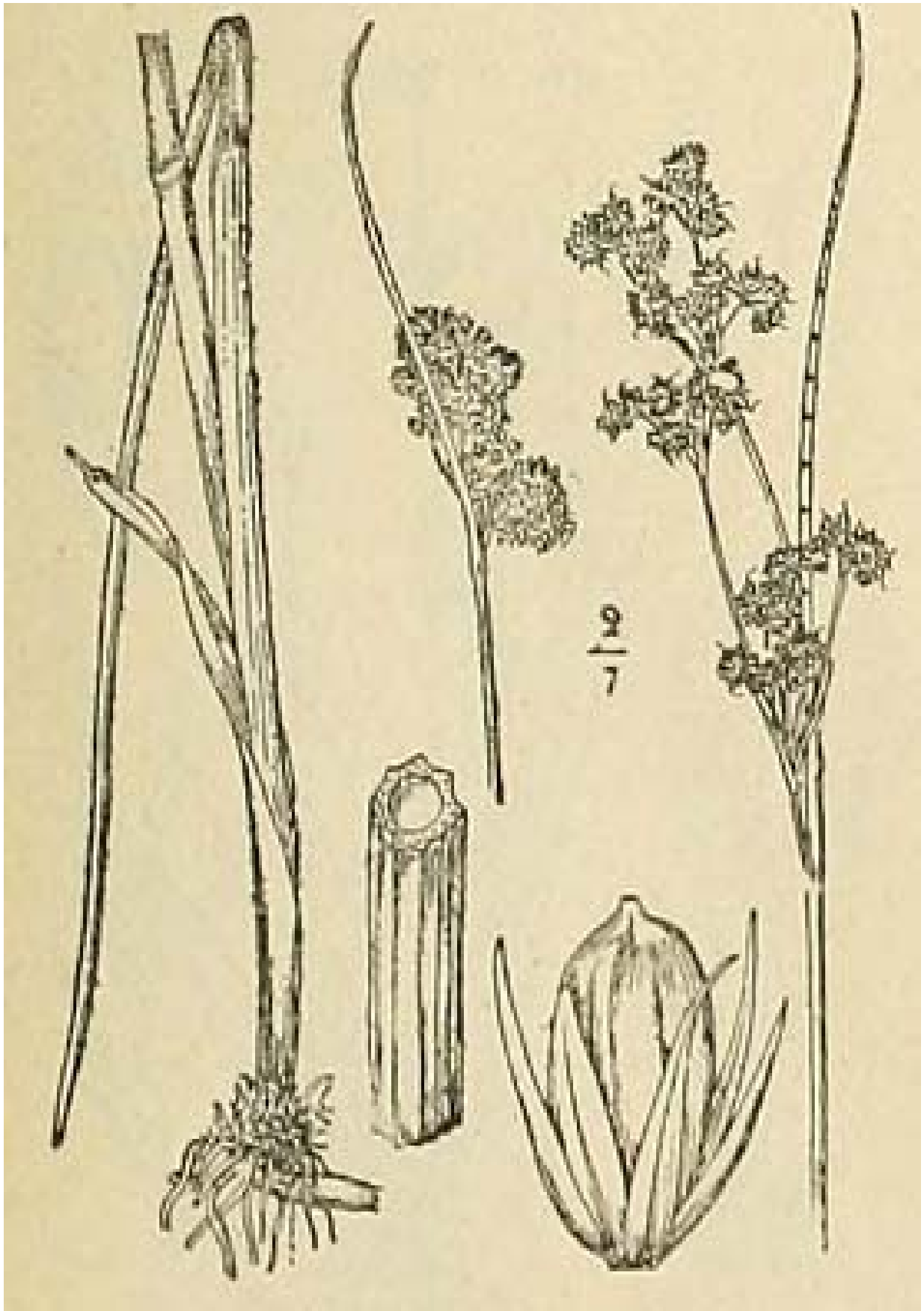

Рис. 3.71. *Juncus atratus* [Fiori, Paoletti; 1895–1904]

Juncus bufonius – Ситник жаб'ячий

Angiosperms Покритонасінні
Poales Тонконогоцвіті
Juncaceae Ситникові
Juncus Ситник

Однорічна рослина з тонкими, мичкуватими коренями. Стебла численні, прямі, тонкі. Листки лінійні, пласкі, інколи згорнуті. Квітки нечисленні, поодинокі, розставлені, зібрані в пухке, довгасте суцвіття. Приквітки яйцеподібні, загострені, значно коротші листочків оцвітини. Листочки оцвітини яйцеподібні або овальні, загострені. Тичинок шість, коротші за листочки оцвітини. Коробочка овальна, загострена або заокруглена, різного забарвлення, коротша листочків оцвітини. Насінина світло-бура, яйцеподібно-еліптична, із тоненькими повздовжніми борозенками.

На вологих піщаних місцях, на берегах водойм, на луках, біля доріг, заввишки 3–30 см, квітує V–VIII, гігрофіт, трав'яний однорічник, терофіт, літньо-зимовозелений, напіврозетковий, без кореневищ, досить звичайно, antarct-boreostrop.semihum disj-m-b.CIRCPOL.

Поширення в Україні: на всій території.

Загальне поширення: космополіт.

Господарське значення рослини: кормове.

Рис. 3.72. *Juncus bufonius* [Sturm, 1812]

Juncus conglomeratus – Ситник скупчений

Angiosperms Покритонасінні
Poales Тонконогоцвіті
Juncaceae Ситникові
Juncus Ситник

Багаторічна, сіро-зелена рослина з повзучими вкороченими, звивистими кореневищами. Стебло з тоненькими борозенками. Основа стебла вкрита червоно-бурими, тупими піхвами з остюком. Приквіткові листки є продовженням стебла й дещо розширені біля основи суцвіть. Стебло й приквіткові листки з повздовжніми борозенками. Загальне суцвіття бічне, густе, щільне, стиснуте, майже кулясте, з укороченими галузистими гілочками. Квітки численні. Приквіткі ланцетні, пливчасті, гоструваті, у три–чотири рази коротші за листочки оцвітини. Листочки оцвітини ланцетні й лінійно-ланцетні, загострені, бурі, із зеленою смужкою посередині та вузьким пливчастим краєм, внутрішні дещо коротші за зовнішні. Тичинок три, коротші за оцвітину. Пиляки жовтуваті, однакові або довші за тичинкові нитки. Коробочка оберненоовальна або оберненояйцеподібна, тригранна, бурувата, блискуча, тупа, зверху вдавнена, з горбочками й носиком, дорівнює оцвітині або дещо довша. Насінина довгаста, світло-бура.

На вологих місцях, у канавах, на болотах, В₄, С₄, заввишки 30–100 см, квітує VI–VII, гігрофіт, трав'яний полікарпик, гемікриптофіт, літньозелений, напіврозетковий, короткочореневищний, розсіяно, (m)/mo-sm-temp-(b).oz₁₋₃EUR.

Поширення в Україні: Полісся (дуже звичайно), Лісостеп – по піщаних терасах річок, (досить звичайно), Степ (по піщаних терасах річок спускається далеко на південь – по Дніпру та на південний схід – по Дінцю). Загальне поширення: Європа, Західна Азія, Північна Африка, натуралізувався в Австралії, Північній та Південній Америці. Господарське значення рослини: кормове, лікарське, технічне.

Рис. 3.73. *Juncus conglomeratus* [Sturm, 1835]

Juncus effusus – Ситник розлогий

Angiosperms Покритонасінні
Poales Тонконогоцвіті
Juncaceae Ситникові
Juncus Ситник

Багаторічна зелена рослина з дерев'янистими, повзучими, укороченими кореневищами. Стебла біля основи з жовтувато-бурими, червонувато-бурими або бурими, округлими, тупими, з коротким вістрям піхвами. Приквіткові листки гострі, прямі, продовжують стебло. Стебла й приквіткові листки з багатьма повздовжніми борозенками. Загальні суцвіття бокові, з більш-менш довгими або інколи короткими, нерівними, з дуже галузистими гілочками. Квітки численні. Приквітки яйцеподібні, плівчасті, маленькі, гоструваті, майже вдвічі коротші за листочки оцвітини. Листочки оцвітини ланцетні або лінійно-ланцетні, гострі, майже однакові або внутрішні дещо коротші, з вузьким плівчастим краєм. Тичинок три, інколи від чотирьох до шести, коротших за оцвітину. Пиляки білуваті, майже рівні тичинковим ниткам. Коробочки оберненоовальні або оберненояйцеподібні, невиразно тригранні, дещо втиснуті зверху, з маленьким носиком, завдовжки як листочки оцвітини або коротші. Насінини довгасто-овальні або довгасто-яйцеподібні, жовтувато-бурі.

У болотистих лісах, на трав'яних евтрофних болотах, зниженнях, берегах водойм, болотистих луках, В₄, В₅, заввишки 50–120 см, квітує VI–VII, гігрофіт, трав'яний полікарпик, гемікриптофіт, вічнозелений, напіврозетковий, короткокореневищний, досить звичайно, austr-trop/mo disj+m-temp-(b).oz₁₋₃CIRCPOL.

Поширення в Україні: Полісся (дуже звичайно), Лісостеп (піщані тераси річок – досить звичайно), Степ (по піщаних терасах річок до півдня по Дніпру та Бугу, а на сході по Дінцю).

Загальне поширення: Євразія, Африка, Північна й Південна Америка, натуралізувався в Австралії.

Господарське значення рослини: декоративне, кормове, лікарське, технічне.

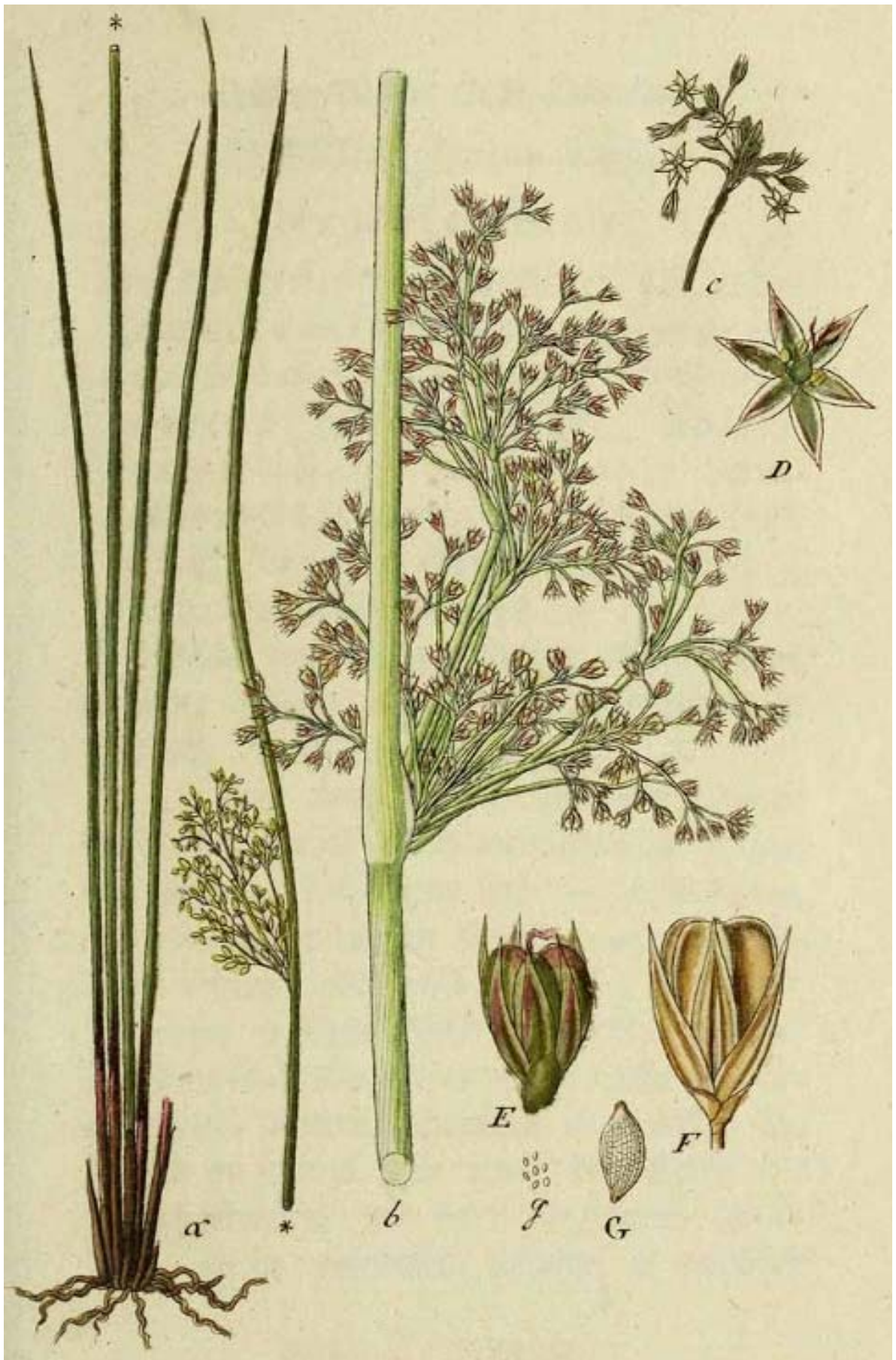

Рис. 3.74. *Juncus effusus* [Sturm, 1835]